

УДК 37.03(09)(73)

Олена Войченко,
викладач кафедри англійської мови
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В США В КІНЦІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті аналізуються основні тенденції розвитку громадянського виховання в США в кінці ХХ століття, позиція уряду щодо цього питання та передумови появи великої кількості програм, їхні особливості.

Ключові слова: громадянське виховання, громадянські права, Національні Стандарти Громадянства та Управління.

В статье анализируются основные тенденции развития гражданского воспитания в США в конце XX века, позиция правительства касательно этого вопроса и условия возникновения большего количества программ, их особенности.

Ключевые слова: гражданское воспитание, гражданские права, Национальные Стандарты Гражданства и Управления.

The paper deals with the main tendencies of the development of civic education in the USA at the end of the 20-th century, government position and the appearance of great number of programs and their peculiarities.

Key words: civic education, civil rights, National Standards for Civics and Government.

Основа для зростання інтересу та усвідомлення важливості та необхідності громадянського виховання США була підготовлена публікаціями у пресі на протязі двох десятиліть, опублікованими результатами досліджень, проведеними різноманітними комісіями, педагогами, журналістами. Крім того, святкування двохсотліття Конституції США було важливим фактором зростання інтересу до громадянського виховання.

Через місяць після інавгурації Президент Джордж Буш у 1989 р. зробив історичний для Америки крок. Він попросив губернаторів штатів зібратися для розгляду питання про шляхи та засоби покращення освіти. Таке зібрання «на найвищому рівні» є дуже важливим з двох причин:

1. Це третій в історії США випадок, коли президент скликав губернаторів для неформальної зустрічі;
2. Проблема важлива тому, що в США відповідальність за освіту

традиційно лягає на окремих штат. Федеральне втручання в складний освітній процес до сьогоднішнього дня є приводом для суперечок. На вищезгаданому зібранні губернатори визнали, що кожен окремий штат не зміг досягти бажаного результату [23;42, 24;15].

Керівники 50 штатів та голова Національного Урядового Комітету освіти визначили ряд завдань для американської школи, вони визначили стандарти як цілі виховання. Стандарти визначають те, що всі учні повинні знати та бути здатними робити після закінчення 4, 8, 12 класів [20].

Задля доступності прийнятих стандартів та привертання уваги до виховання, текст затверджених стандартів прийнятий губернаторами, був опублікований в березні 1990 року. Відповідно до цього документу уряд США поставив перед країною шість Національних цілей виховання, котрі були затверджені президентом та урядом у 1990 році [20].

Незважаючи на те, що Національні Цілі Виховання №3 та №6 спрямовані на формування громадянської грамотності, щорічні звіти Національної Групи Цілей Виховання повинні були подавати проекти удосконалення громадянського виховання [3, 152].

У березні 1994 року Конгрес прийняв програму «Цілі 2000» в дещо зміненому вигляді, порівняно з попередньою, запропонованою у 1990 році (Законодавчий акт 103–227). У цьому документі дві з восьми національних цілей виховання пов'язані з громадянським вихованням [28].

Національна ціль виховання № 3 характеризує основні громадянські знання, вміння та навички учнівської молоді, якими учні повинні були оволодіти до 2000 року. Відповідно до цієї цілі учні, що закінчили 4, 8, 12 класи, повинні засвідчити компетентність у володінні предметів: англійська мова, математика, природничі науки, іноземні мови, основи громадянства, економіка, мистецтво, історія, географія. Кожна школа в США повинна гарантувати, що всі учні навчатися використовувати свій інтелектуальний потенціал та будуть підготовлені до відповідального громадянства, подальшого навчання та праці в сучасних економічних умовах країни. Така ціль передбачає залучення всіх учнів у діяльність, котра сприяє розвитку громадянських якостей, роботі на благо суспільства, а також формування здатності нести персональну відповідальність [20].

Національна ціль № 6 пов'язана з системою безперервного виховання. Відповідно до цієї цілі до 2000 року кожен дорослий американець мав бути освіченим та володіти знаннями та навичками, необхідними для конкурентоздатності в умовах світової економіки, користуватися правами та виконувати обов'язки громадян [20].

Для керівників держави та освітян США стало очевидним, що громадянське виховання є необхідним для підтримки та удосконалення конституційної демократії. Для цього були всі необхідні передумови.

У 1991 році була опублікована програма CIVITAS з основ громадянства, метою якої стала підготовка громадян, обізнаних із законами, права-

ми та обов'язками [5, 10, 11; 7]. У 1994 році була завершена робота над укладанням Національних Стандартів громадянства [20]. Вони визначають знання та уміння, якими мають володіти учні після 4, 8, 12 класів (К-4, К-8, К-12 завершення молодшого, середнього та старшого рівнів навчання). У педагогічних колах існують різноманітні точки зору на дієвість та доцільність такого документу. Проте, цей документ є свідченням прагнення керівництва державою виховати високий рівень громадянської відповідальності серед населення. Окрім того, стимулом до роботи в цьому напрямку стало заключне повідомлення Національної Комісії з громадянського виховання в червні 1998 року [7].

Для нас є цікавими основні позиції цього документу, в яких йдеться про підвищенні вимоги держави до певної сфери знань громадян. Це необхідність:

- поглибити розуміння історичних, філософських, політичних, соціальних та економічних основ американської конституційної демократії;
- розвинути в людей розуміння того, як працює конституційний уряд;
- навчити молодь оцінювати, використовувати, виконувати права та обов'язки громадян;
- забезпечити обдуману та відповідальну участь в громадянському житті;
- сприяти розвитку та формуванню громадянської позиції, яка сприяє збереженню та зміцненню американської конституційної демократії;
- забезпечити аргументований підхід до фундаментальних цінностей та принципів, відображених в Декларації Незалежності та Конституції США;
- забезпечити розуміння ролі уряду та інших державних інституцій в історії та сьогоденні як основного гаранту конституційної демократії [20].

Посилення громадянського виховання, на думку багатьох дослідників, має багато корисних наслідків для всіх американців.

Національний комітет соціологічних досліджень, які демонструють рівень знань, зацікавленості населення тією чи іншою сферою діяльності, включив дослідження рівня громадянської відповідальності та активності у список досліджуваних проблем. Національна оцінка навчального процесу з основ громадянства проводилася в 1998 році (NAEP) [22, 18]. Хоча Національна асоціація з питань навчального процесу (NAEP) існує з 1969 року, це дослідження не торкається всіх сфер знань, які отримують школярі щодня. Мова йде про оцінення громадянських знань на такому ж рівні, як і знань математики, літератури чи будь-якого іншого предмету обов'язкової програми. Результати дослідження, проведеного в 1998 році, засвідчують,

що 25 % опитаних компетентні в цій сфері на дуже високому рівні, проте 75 % опитаних всіх рівнів навчання (учні 4, 8, 12 класів) мають середній рівень (39–48%) та нижче середнього рівня (30–35 %) [6, 8, 9, 22, 18].

Зрозуміло, що середній рівень – це не досягнення мети, але це, напевно, крок у правильному напрямку. Також, стурбованість аналітиків викликав той факт, що участь у попередніх виборах президента США взяли участь лише 20 % молоді у віці 18–25 років. Те ж саме дослідження «Проект нового тисячоліття», проведене Національною асоціацією секретарів показало, що 94 % молоді переконані, що їхня головна громадянська мета полягає в допомозі іншим людям, відповідно, вони не вважають, що роль уряду передбачає служіння людям, що він складається з таких самих людей і створюється кожним громадянином [6].

Результати вищезгаданого дослідження Національної асоціації з питань навчального прогресу невтішні ще й з іншої причини. Справа в тому, що не в усіх штатах основи громадянства введені в шкільну програму. Проведене дослідження засвідчило:

1. неадекватність запропонованих школам програм потребам та інструкціям;
2. ефективність докладно обдуманих та підготованих програм;
3. необхідність контролю за забезпечення учнів шкіл США належними програмами.

Каліфорнійський центр громадянського виховання розробив відповідні високому рівню потрібних знань стандарти для шкіл з основ громадянства. У розробці брали участь 150 навчальних закладів. Також були розроблені програми для виконання стандартів [5, 3; 154, 20, 28].

Конституції 13 штатів стверджують, що формування громадянського способу мислення – мета виховання, яка досягається виключно у навчальних закладах, та яким чином, не вказує.

У 26 штатах були прийняті відповідні законодавчі акти. Ми умовно поділимо їх на чотири типи, деякі законодавчі акти охоплюють два чи декілька типів [20].

В 11 штатах ці акти потребують надання громадянського виховання, не виділяючи будь-які курси, стандарти, рекомендації, залишаючи деталі регулюючим органам, шкільним округам, школам.

В 5 штатах, вищезгадані вимоги регламентуються самими законодавчими актами.

В 10 штатах пропонуються курси, теми. Проте можливі рекомендації щодо тривалості навчання та виховання і визначення того, що і коли в якому обсязі повинно входити в навчальну програму.

В 7 штатах громадянське виховання здійснюється іншим способом (дають навчальний план з основ громадянства, активізують служіння суспільству в школах, змушують відповідні органи слідкувати за тим, як відбувається процес виховання) [20].

Навчальні та виховні стандарти формуються такими способами:

1. прийняття власних стандартів основ громадянства (3 штати);
2. введення певних тем в перелік стандартів вивчення соціальних знань;
3. інтеграція громадянського спрямування в стандарти з вивчення соціальних знань.

Так було до 1998 року. Весною 1999 року ще 5 штатів спланували та включили у свої навчальні стандарти програму основ громадянства [20].

В 29 штатах всі випускники старших класів закінчили виконання програми за одним чи декількома такими курсами. Але лише 5 з них подали заявки на повний, розширений дванадцятирічний курс.

У 31 штаті апробували в навчально-виховному процесі використання текстів, представлених каліфорнійським центром.

Однак, варто звернути увагу на те, що керівництво навчального процесу полягає в підборі програм і подачі заявок на навчання вчителів вищої школи (13 штатів), середньої (10 штатів) та проходження ними тестів з громадянських дисциплін для допуску до їхнього викладання. Виникла потреба створення програм для перепідготовки вчителів основ громадянства на рівні штатів, проведення наукових конференцій, створення університетських курсів для відновлення та активізації знань [20].

Важливе місце у процесі громадянського виховання посідають програми допомоги суспільству (3 штати) та різноманітні добродійні програми, що залучають дітей до активної участі в соціальних програмах (8 штатів).

Те, що на школи покладається місія підготовки членів суспільства, – ідея не нова. Томас Джефферсон, Джеймс Меддісон, Джон Адамс та інші політики усвідомлювали, що створення добре організованих інститутів влади базується на чіткому розумінні конституційної демократії. Відповідно, розуміючи важливість цієї мети, уряд фінансує програми за рахунок бюджету конгресу. Хоча федеральне керівництво посідає головне місце у підтримці та поширенні таких програм, в американській децентралізованій системі основна відповідальність зосереджена в місцевих органах влади.

Громадянське виховання здійснюється в сім'ї, релігійних закладах, засобами масової інформації та суспільством. Школи несуть основну відповідальність за розвиток громадянської компетенції та громадянської відповідальності. Вони виконують це завдання, починаючи з початку навчання та на протязі всього навчального процесу [6, 15, 20].

Відповідно, передбачається Теоретична програма з основ громадянського виховання, функцією якої є забезпечення загального та реалістичного розуміння громадянського життя, політики та уряду. Вона повинна ознайомити учнів з Конституціями Сполучених Штатів та штату, в якому вони живуть, важливими документами та законодавчими актами, тому що це – критерії, які можуть використовуватися для оцінки засобів та методів роботи уряду. Теоретична програма дозволяє громадянам зрозуміти роботу

їх та інших політичних систем, також ставлення політиків та уряду їхньої держави до світових проблем. Якісне громадянське виховання сприяє розумінню того, як і чому їхня власна безпека, рівень життя та економічний стан пов'язані з аналогічними проблемами сусідніх держав [20].

Теоретична частина робить акцент на правах та обов'язках громадян за умов конституційної демократії. Ці права категоризуються в різних джерелах по-різному, проте існує загальноприйнята класифікація:

- Персональні права – свобода думки, совісті, місця проживання, пересування.
- Політичні права – свобода слова, преси, зібрання та подачі прохань, право голосу та право балатуватися органи влади.
- Економічні права – право купувати, використовувати та передавати власність, обирати та змінювати роботу, вступати до профспілок чи професійних організацій, створювати власний бізнес, отримувати авторське право чи патент, укладати законні контракти [1; 360, 2; 358, 12; 762, 13; 221, 21].

Інструкція вивчення школярами прав пояснює, що не всі права варто розглядати як абсолютні. Права можуть взаємодіяти чи заперечувати одне одного. Права свободи та рівності, наприклад, чи права індивідуального та загального блага часто суперечать один одному [22, 28].

Теоретична програма основ громадянського виховання не менше уваги приділяє обов'язкам громадян. Усвідомлення важливості індивідуальних прав повинно супроводжуватися вивченням персональних та громадянських обов'язків. Ці обов'язки включають:

- Персональні обов'язки – піклування про самого себе, сім'ю, дітей, включно з їхнім навчанням, відповідальність за свої дії, дотримання моральних принципів, урахування прав та інтересів інших та відповідна поведінка.
- Громадянські обов'язки – повинність закону, знання та увага до суспільних проблем, керівництва, сплата податків, голосування та готовність стати членом суду присяжних, вступ у військові сили, контроль над відповідністю дій політичних лідерів та урядових організацій конституційним принципам та готовність діяти, якщо вони недостатні.

Практична частина програми охоплює керівництво шкільною громадою та взаємостосунки в її межах. Важливість керівництва шкільним суспільством та якість зв'язків у його межах складно переоцінити. Клас, вся школа, мають бути керовані дорослими у відповідності з демократичними цінностями та принципами. Наше дослідження виявило позитивні результати дії практичної частини програми. Учні, що беруть в ній участь, більш активні в навчанні, більш упевнені в собі і прагнуть лідерства. «Національне дослідження здоров'я молоді» (1997) засвідчило, що зв'язок зі школою є суттєвим захисним фактором в житті молоді. Залучення учнів до роботи шкільної системи наділений захисним фактором та профілактикою асоціальної поведінки [6, 28].

Можливості дії практичної частини програми громадянського вихо-

вання в США розширилися останнім часом, та все більше вітаються урядом. Деякі заходи набули регіонального та навіть національного характеру. Наприклад, імітовані вибори, судові засідання та День Історії. Дві загальнодержавні програми, розроблені Центром Громадянського виховання, охопили більше 26 мільйонів школярів. Проект «Ми Люди... Громадяни та Конституція» залучає учнів до імітованих законодавчих слухань з конституційних проблем, а проект «Громадяни» навчає школярів тому, як ідентифікувати, досліджувати та приймати рішення з приводу місцевих проблем та як будувати реалістичні плани участі в громадській політиці. Обидва проекти забезпечують учням прямий контакт не лише з керівниками всіх рівнів, але й з громадськими організаціями [6, 25; 273, 28].

Протягом останнього десятиліття ХХ століття було створено багато комісій, які виявили недостатню кваліфікацію викладачів у школах США. Проблема полягає в тому, що вчителі викладають предмети, які не відповідають їхньому профілю та отриманій освіті. Така ситуація спостерігається у більшій половині шкіл США. Щоб забезпечити школи вчителями необхідного профілю, деякі штати почали перевіряти претендентів на факт проходження необхідної підготовки [3, 154; 18].

Аналіз основних тенденцій розвитку громадянського виховання у США в кінці ХХ століття засвідчує, що стимулом до збільшення уваги до проблеми громадянського виховання став інтерес до нього урядовців та президента. Основою більшості зрушень: створення програм, відкриття центрів були законодавчі акти, потім результати шкільних тестів та громадських опитувань. Тобто, досягнення бажаних результатів можливе лише за умови централізованої політики з того чи іншого питання за підтримки всіх рівнів влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arons S. Constitutional implications of national curriculum standards // The educational forum. – 1994. – Vol. 58. – № 4. – P. 353–364.
2. Aeons St. Constitutional implication of national curriculum standards // The educational forum. – 1994. – Vol. 58. – № 4. – P. 358–364.
3. Balli S.J. Family diversity and nature of parental involvement // The education forum. – 1996. – Vol. 60. – № 2. – P. 149–155.
4. Bahmueller Charles. F. National Standards for civics and government. – 1997. – Vol. 1. – № 1. – <http://www/civictet.irg/jornal/issuel/bahm/htm>
5. Bahmueller Charles. F. The core Ideals of «CIVITAS: A Framework for Civic Education // ERIC Digest. – <http://www.ed.gov/data bases/ERIC Digests>
6. Branson M.S. What does research on political attitudes and behavior tell us about the need for improving education for democracy?: Center for Civic education. – <http://www.civictd.org/whatdoes.html>
7. Butts R. Freeman The morality of Democratic Citizenship: Goals for Civic Education the Republic's Third Century: Center for Civic Education Cala-

- basas, California, 1998. – <http://www.civictd.org/civitas-butts.html>
8. Center for civic education. – <http://www.civiced.org/history.html>
 9. Center's Response to NAEP 1998 Civics Report: Center for civic education. – http://www.civiced.org/naep_response.html
 10. Civitas. – <http://civnet.org/civitas/whatis.htm>
 11. Clinton B. President Clinton's call to action // *The education digest*. – 1999. – Vol. 62. – No8. – P. 4–7.
 12. Eisner E.W. Standards for American schools: Help or hindrance? // *Phi Delta Kappan*. – 1995. – Vol. 76. – № 10. – P. 758–764.
 13. Geenen K., Ysseldyke J. Educational standards and students with disabilities // *The educational forum*. – 1997. – Vol. 61. – № 3. – P. 220–225.
 14. Giadina J.C., A program to celebrate human diversity // *The educational digest*. – 1997. – Vol. 63. – № 7. – P. 9–14.
 15. Goerts M.E. et al Systemic reform ME Goertz, R.E.Floden, J.O'Day. – Washington: US Dep. Of education: Office of educational research and improvement. – 1996. – XVII. – P. 168.
 16. Houser N. The influence of social interaction on education for citizenship // *Curriculum and teaching*. – 1995. – Vol. 10. – № 2. – P. 15–31.
 17. Jennings J.F. School reform based on what is taught and learned // *Phi Delta Kappan*. – 1995. – Vol. 76. – № 10. – P. 756–769.
 18. Johnson L.B. A Report by the Policy Research Project on Civic Education Policies and Practices, 1999. – campaign_tolo.html
 19. Lewis A.C. An overview of the standards movement // *Phi Delta Kappan*. – 1995. – Vol. 76. – № 10. – P. 744–750.
 20. National Standards for Civics and Government: Center for Civic Education. – [t.htm](http://www.civiced.org/standards.html)
 21. Quigly Charles N. Global Trends in Civic Education: Center for Indonesian Civic Education Bandung, 2000. – <http://www.civiced.org/articles/indonesia.html>
 22. Quigly Charles N. Response to Findings of the NAEP 1998 Civics Report Car for the nation. – http://www.civiced.org/naep_response/html
 23. Rose L.C. et al The 29th annual The DELTA Kappa // Gallup Poll of the public's attitudes towards the public school // *Phi Delia Kappan*. – 1997. – Vol. 79. – № 1. – P. 41–56.
 24. Rowe D. The education of good citizens the role of moral education // *Forum for promoting 3–19 comprehensive education*. – 1998. – Vol. 40. – № 1. – P. 15–17.
 25. Thomos Th.P., Shubert W.H. Recent curriculum theory: proposal for understanding, critical taxis, inquiry and expansion of conversation // *Educational Theory*. – 1997. – Vol. 47. – № 2. – P. 261–285.
 26. The Center For Living Democracy. – <http://www.livingdemocracv.org/>
 27. The Nation's Report Card. – <http://nces.ed.gov/nationsreportcard/site>
 28. We the People... Project Citizen. – http://civiced.org/proiect_citizen.html
-